

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА»**

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ МИСТЕЦТВ

**КАФЕДРА МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО І ДЕКОРАТИВНО-
ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА
ТА ДИЗАЙНУ**

НАСКРІЗНА ПРОГРАМА ПРАКТИК
за першим (бакалаврським) рівнем

Галузь знань 01 ОСВІТА

Спеціальність 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями)

Спеціалізація 014.12 Образотворче мистецтво

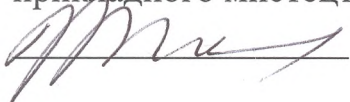
Івано-Франківськ, 2016

Наскрізна програма практик для студентів спеціальності 014 Середня освіта (за предметними спеціалізаціями), спеціалізація 014.12 Образотворче мистецтво, Навчально-наукового інституту мистецтв, упорядкована Синишин Лілією Орестівною, кандидатом педагогічних наук, доцентом кафедри методики викладання образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва

Наскрізна програма практик затверджена на засіданні кафедри методики викладання образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва

Протокол № 1 від “ 29 ” серпня 2016 р.

Завідувач кафедри_методики викладання образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва

 (Тимків Б.М.)

Схвалено методичною комісією Навчально-наукового інституту мистецтв

Протокол №1 від 14 вересня 2016 р.

Голова

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Практика студентів є невід'ємною складовою освітньо-професійної програми підготовки фахівців інституту мистецтв і спрямована на закріплення теоретичних знань, отриманих студентами за час навчання, набуття і удосконалення практичних навичок та умінь, формування та розвиток у студентів професійного вміння приймати самостійні рішення в умовах професійної ситуації, оволодіння сучасними методами, формами організації праці, знаряддями праці в галузі їх майбутньої спеціальності, визначених освітньо-кваліфікаційною характеристикою (ОКХ) підготовки фахівців відповідного напрямку, спеціальності.

Практика студентів передбачає безперервність та послідовність її проведення при одержанні потрібного достатнього обсягу практичних знань і умінь відповідно до різних ОКР: бакалавр.

Виробнича практика – одна з основних форм навчального процесу, спрямованих на формування висококваліфікованого спеціаліста. Практика знайомить студентів з майбутньою роботою, дає змогу вивчити головні етапи виробництва, закріпити теоретичні знання, набути навичок організаторської роботи у колективі.

Керівним матеріалом з проведення виробничої практики є наскрізна робоча програма практик, основний навчально-методичний документ, який визначає проведення практик за спеціальністю 014 Середня освіта. Програма забезпечує єдиний комплексний підхід до організації практичної підготовки – системність, безперервність та послідовність навчання студентів.

Діючими типовими навчальними планами передбачено такі види практик:

- навчально-ознайомлювальна практика в закладах середньої освіти (на базі середніх навчальних закладів м. Івано-Франківська) для студентів спеціальності 014 Середня освіта (Образотворче мистецтво).

- виробнича педагогічна практика для студентів спеціальності 014 Середня освіта (Образотворче мистецтво);

У випадку зміни типових навчальних планів відповідно можуть змінюватися строки і тривалість окремих видів практики без зміни загальних цілей і змісту виробничих практик.

Чинна наскрізна програма практики складена з урахуванням Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України (Затверджено наказом Міністерством освіти України від 8 квітня 1993 р. № 93) наказам і рішенням колегії Міністерства освіти України, молоді та спорту щодо практики студентів, навчальному плану, напрямку підготовки, спеціальності і кваліфікаційній характеристиці фахівців; Указу Президента України від 04.07.2005 № 1013/2005 «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні», положень Концепції досконалості Європейського фонду управління якістю, вимог Міжнародного стандарту якості ISO серії 9000.

2. МЕТА ПРАКТИК

Сучасний фахівець повинен досконало володіти своєю спеціальністю, мати широку практичну і наукову підготовку, бути вправним організатором. Виробнича практика покликана сформувати у фахівця професійні вміння, навички прийняття самостійних рішень у реальних виробничих умовах шляхом виконання різних обов'язків, які властиві майбутній професійній діяльності.

Поставлені цілі мають бути реалізовані вивченням виробництва і виконанням кожним студентом в умовах установи окремих завдань відповідно до програми практики.

Виробнича практика із зазначених спеціальностей має також метою формування у спеціаліста-випускника вузу професійних художньо-теоретичних і практичних знань, необхідних для плідної роботи в різних галузях образотворчого мистецтва. Одним із завдань практики може бути оволодіння студентами педагогічною професією з числа масових спеціальностей галузі, що відповідає фаху навчання.

Види та обсяг практик визначаються стандартами вищої освіти за напрямками (спеціальностями), освітньо-професійною програмою підготовки фахівців певного освітньо-кваліфікаційного рівня, що відображається відповідно в навчальних планах і графіках навчального процесу. Заключною ланкою практичної підготовки є науково-дослідна практика студентів, яка проводиться перед виконанням кваліфікаційної наукової роботи. Під час цієї практики поглиблюються та закріплюються теоретичні знання з усіх дисциплін навчального плану, формується фактичний матеріал для виконання кваліфікаційної наукової роботи та складання державної атестації.

**Наскрізна програма практики
студентів спеціалізації
014.12 - Середня освіта. "Образотворче мистецтво"
Навчально-наукового інституту мистецтв
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»**

Навчальна і виробнича практика студентів спеціальності 014.12 - Середня освіта "Образотворче мистецтво" є цілісною системою, що складається з певних структурних компонентів. Види практики з кожної спеціальності, їх тривалість і термін проведення визначаються програмами та навчальними планами. При підготовці студентів освітньо-кваліфікаційних рівнів бакалавр, складовими практичної підготовки фахівців спеціалізації 014.12 - Середня освіта. "Образотворче мистецтво" Навчально-наукового інституту мистецтв ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», згідно плану навчального процесу, є такі види практик:

навчально-ознайомлювальна практика в закладах середньої освіти на I курсі ОР «Бакалавр» спеціальності 014.12 - Середня освіта. "Образотворче мистецтво" – II семестр, 2 тижні, 3,0 кредити, загальна кількість годин 90 год (самостійна робота);

виробнича педагогічна практика (у школах м. Івано-Франківська, дитячих художніх школах, ЦДТ) на IV курсі ОР «Бакалавр» спеціальності 014.12 - Середня освіта. (Образотворче мистецтво– VIII семестр, 6 тижнів, 6,0 кредитів, загальна кількість годин: 180 (самостійна робота);

3. ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ З ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИК

Критерієм ефективної роботи вищого навчального закладу у справі підготовки спеціалістів є те, наскільки успішно випускники вузу можуть вирішувати у практичній роботі науково-методичні і соціально-економічні завдання та наскільки швидко йде їх професійне становлення. Тому призначення виробничої практики, що є однією з важливих видів навчальної роботи, максимальна підготовка майбутніх спеціалістів до практичної роботи.

Обов'язки керівника практики від навчального закладу

До керівництва практикою залучаються досвідчені викладачі кафедри, які до початку практики зобов'язані:

- ознайомитися з об'єктом для перевірки робочих місць для студентів, можливості збирання матеріалів для написання рефератів, курсових і бакалаврських робіт, а також вивчення спеціальних дисциплін за навчальним планом;

- проконтролювати своєчасне оформлення наказу по установі про призначення керівника практики та оформлення перепусток студентам;

- погодити програму практики з керівником установи (бази практики);

- забезпечити проведення всіх організаційних заходів перед виходом студентів на практику (інструктаж про порядок її проходження, щодо ведення щоденників та іншої документації тощо);

- ознайомити керівників практики від установи з програмою практики та узгодити з ними зміст індивідуальних завдань;

- разом із керівником практики від підприємства скласти календарний план-графік проходження практики кожним студентом-практикантом;

- контролювати роботу практикантів та виконання календарних планів

- графіків відповідно до програми практики;

- консультувати студентів-практикантів зі складання звіту про практику та з інших організаційних питань;

- забезпечити нормальні умови проходження практики;

- контролювати виконання студентами-практикантами правил внутрішнього трудового розпорядку бази практики;

- перевіряти звітну документацію практики;

- брати участь у роботі кафедри під час захисту студентами-практикантами своїх звітів, у підготовці наукових студентських конференцій за підбиття підсумків практики;

- допомагати у збиранні матеріалів для підготовки курсових і дипломних робіт;

- узагальнити звіти, оцінити проходження практики кожним зі студентів і подати завідувачу кафедри відповідні звіти із належними зауваженнями та пропозиціями;

- надати допомогу керівникові практики від установи щодо складання характеристик на кожного студента.

Керівник практики має право давати додаткові завдання студентам у зв'язку зі змінами умов практики, застосовувати заходи дисциплінарного впливу на студентів, які не виконують умов програми виробничої практики або порушують трудову дисципліну.

Обов'язки та права закладу як об'єкта бази практики

Заклад (установа), що є об'єктом практики, згідно з Положенням про виробничу практику, повинен:

- виділити для безпосереднього керівництва практикою кваліфікованого спеціаліста і створити для роботи необхідні умови;

- забезпечити практикантів робочим місцем і необхідними для виконання програми практики матеріалами, документами тощо;

- здійснювати контроль щодо дотримання практикантами правил внутрішнього трудового розпорядку, при порушенні яких адміністрація інформує про це керівництво навчального закладу;

- забезпечити техніку безпеки в роботі студентів-практикантів.

Обов'язки та права студента-практиканта

Студент під час проходження практики зобов'язаний:

- до початку практики взяти участь у загальних зборах-інструктажі й одержати від керівника практики необхідну документацію, опрацювати програму практики і підготувати все необхідне для виконання завдань;

- своєчасно прибути на базу практики;

- прибувши на базу практики, студент, враховуючи специфіку бази практики та програму, спільно з керівником від бази практики, першого дня складає індивідуальний план роботи на весь період практики, що затверджується керівником.

Студент-практикант повинен:

- повним обсягом виконувати всі завдання, передбачені програмою практики та індивідуальним планом;
- дотримуватися правил внутрішнього розпорядку та нормативів з охорони праці;
- своєчасно підготувати і через три дні після закінчення практики подати письмовий звіт і скласти залік із практики.

Режим роботи практиканта конкретизується керівниками практики на основі виробничих потреб та специфікою інформаційної установи. Студенти залишають бази практики в термін, визначений наказом по вузу і в триденний термін надають на кафедру матеріали практики.

3.1. Планування робіт з практики

Для більш чіткої організації проведення практики в Навчально-науковому інституті мистецтв необхідно скласти плани робіт, де передбачити вирішення усіх питань з організації, проведення, методичного забезпечення, керівництва, контролю й звітності, а також рівномірного проведення цих робіт на протязі усього навчального року. Одним із обов'язкових заходів у плануванні виробничої практики студентів є видання наказу по вузу, у якому відбуваються усі організаційні питання її проведення.

3.2. Бази практики

Вибір баз практики повинен допомагати встановленню й зміцненню підготовки спеціалістів. Обновлення баз повинно ґрунтуватися на аналізі підсумків проведення практики й сприяти підвищенню якості та ефективності практичної підготовки студентів. Вибору баз практики повинна передувати постійна робота кафедр по вивченню виробничих та педагогічних, творчих можливостей установ із точки зору придатності їх для проведення практики студентів за спеціальністю. Базами практик повинні бути навчальні заклади освіти і культури, які мають відповідну навчально-матеріальну базу для проведення практики студентів: обладнані кабінети, творчої діяльності; необхідні художні інструменти інструменти, технічні засоби навчання та кваліфікований контингент вчителів образотворчого мистецтва тощо.

При наявності у вищих навчальних закладах державних (регіональних) замовлень на підготовку спеціалістів перелік баз практики формують саме замовники. При підготовці спеціалістів за цільовими договорами у них передбачаються бази практики. Як бази підготовки студентів з виробничих професій можуть використовуватися навчально-виробничі та наукові підрозділи вузів, які мають необхідне обладнання та педагогічні кадри.

У випадку, коли підготовка кадрів здійснюється за замовленням фізичних осіб, бази практики забезпечують ці особи, що визначається умовами договору (контракту) на підготовку спеціалістів. Для студентів-іноземців вони

передбачаються у відповідному контракті і можуть бути розташовані як на території країн-замовників, так і в межах України.

Студенти випускного курсу можуть самостійно з дозволу відповідних кафедр підбирати для себе місце практики і пропонувати їх для використання.

3.3. Укладання договорів з установами на проходження практики

З базами практики (організаціями, установами будь-яких форм власності) вуз завчасно укладає договори на проведення практики за заявками профільюючої кафедри. Порядок подання заявок і укладання договорів встановлюються наказом ректора. У заявці кафедри обов'язково зазначаються: факультет (відділення), курс та кількість студентів, що направляються в даний заклад освіти і культури, терміни проходження практики.

Керівник закладу – бази практики видає наказ, в якому визначає порядок організації й проведення практики, заходи по створенню необхідних умов студентам-практикантам для виконання програми практики: забезпечення охорони праці, контролю за виконанням правил внутрішнього розпорядку та інші заходи, необхідні для якісного проведення практики згідно з Положенням про проведення виробничої практики студентів; призначає керівників від установи.

3.4. Розробка робочих програм практики

Робоча програма практики розробляється на основі наскрізної програми стосовно до конкретної бази практики, підписується особою, що її розробила, та завідувачем профільюючої кафедри та узгоджується з завідувачем кафедри ОП та БЖД. За місяць до початку практики програма узгоджується з установою. Це і є документ, виконання якого обов'язкове для вузу (кафедри), закладу, установи, викладача, студента-практиканта. Робоча програма повинна щорічно коректуватися і один раз за 5 років поновлюватися.

3.5. Розподіл студентів за місцями практики й призначення керівників від вузу

Розподіл студентів й керівників за місцями практик проводиться відповідним наказом по вузу, у якому повинно бути точно зазначене місце перебування, керівники від кафедри та на базі практики.

До керівництва практикою студентів залучаються досвідчені викладачі кафедр, які брали безпосередню участь у викладанні дисциплін, з яких проводиться практика.

Керівник практики від закладу (установи) безпосередньо організовує і контролює проходження практики студентами відповідно до робочої програми і повинен:

1. Забезпечити студентів-практикантів перепустками на базу практики.
2. Ознайомити студентів з організацією роботи установи, її структурою та напрямками діяльності.
3. Забезпечити практикантів робочими місцями та постійною кваліфікованою допомогою з поточних питань проходження практики.
4. Забезпечити якісне проведення інструктажів з охорони праці.
5. Організувати контроль за проходженням практики відповідно до програм і затвердженого графіка роботи.

6. Забезпечити методичну допомогу, керівництво та контроль за виконанням практикантом усіх видів робіт, передбачених програмою практики та індивідуальними завданнями.

7. Здійснювати контроль за якістю та своєчасним виконанням програми, конкретних завдань керівника практики.

8. Ознайомити практикантів зі специфікою роботи на робочих місцях, з технічними засобами та їхнім використанням

9. Перевіряти звітну документацію.

10. Підготувати характеристику на студентів-практикантів.

11. Дати загальну оцінку звіту практиканта на основі обсягу і якості виконаної роботи.

12. Після закінчення терміну проходження практики видати кожному студентові характеристику з оцінкою виконання програми та індивідуального завдання, ставлення практиканта до роботи.

13. У складі комісії приймати заліки з практики

3.6. Проведення виробничої практики

Практика проводиться згідно з робочою програмою, яка узгоджена із закладом освіти, культури за місяць до початку практики.

До робочої програми входить календарний графік, що передбачає:

- оформлення й отримання перепусток на установу;
- вивчення правил техніки безпеки;
- проведення учбових занять та екскурсій;
- виконання індивідуальних завдань;
- виконання самостійних завдань на конкретному робочому місці;
- оформлення звіту;
- здачу заліку з практики.

Студенти зобов'язані суворо дотримуватись правил внутрішнього розпорядку закладу та правил охорони праці.

При наявності вакантних місць студенти можуть бути зараховані на штатні посади, якщо робота на них відповідає вимогам програми практики. При цьому не менше 50 відсотків часу відводиться на загально-професійну підготовку за програмою практики.

3.7. Контроль проведення та підведення підсумків практики

Контроль з боку вузу повинні здійснювати: керівники практики від кафедри; завідуючий профілюючою кафедрою; працівники деканату та ректорату.

Після закінчення терміну практики студенти звітують про виконання програми та індивідуального завдання у письмовому вигляді. Звіт оцінює й підписує безпосередньо керівник від бази практики. Письмовий звіт разом із щоденником подається на рецензування керівнику практики від кафедри.

Звіт має містити відомості про виконання студентом всіх розділів програми практики та індивідуального завдання, розділи з питань охорони праці, висновки і пропозиції, список використаної літератури. Оформлюється звіт за вимогами, які встановлює профілююча кафедра з обов'язковим врахуванням єдиних стандартів, мистецької документації.

Звіт з практики захищається студентами (з диференційованою оцінкою) в комісії, призначеній завідуючим кафедрою. До її складу входять керівники практики від кафедри і, при можливості, від бази практики, викладачі спеціальних дисциплін кафедри. Оцінка за практику вноситься до заліково-екзаменаційної відомості і до залікової книжки студента за підписами членів комісії. Оцінка з практики враховується стипендіальною комісією при визначенні розміру стипендії.

Студенту, який не виконав програму практики з поважних причин, може бути надано право проходження практики повторно при виконанні умов, визначених вузом. Студент, який і в такому випадку отримав негативну оцінку з практики, відраховується з вузу. Підсумки кожної практики обговорюються на засіданнях кафедр, а загальні підсумки - на вчених радах факультетів (відділень) не менше одного разу протягом навчального року.

3.8. Підведення підсумків практики та її захист

Після закінчення терміну практики студенти звітують про виконання програми практики та індивідуального завдання.

Формою звітності студента за практику є подання переліку документів:

1. Календарний план проходження практики
2. Щоденник
3. Звіт про роботу
4. Характеристика керівника практики від базового закладу.
5. Матеріали про виконання завдання практики.

Звіт разом з іншими документами подаються на рецензування керівнику практики від кафедри.

4. ВИРОБНИЧА (ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА)

4.1. Мета та завдання практики

Основна мета виробничої (педагогічної) практики студентів Навчально-наукового інституту мистецтв – полегшення і прискорення адаптації студентів до реальних умов їх майбутньої професійної діяльності, творча підготовка майбутніх педагогів образотворчого мистецтва до всіх функціональних обов'язків, що покладаються на вчителя з фаху у школах м. Івано-Франківська, дитячих художніх школах, ЦДТ.

Педагогічна практика студентів проводиться у школах м. Івано-Франківська, дитячих художніх школах, ЦДТ, які є базовими закладами для проходження виробничих практик університету.

У перелік баз виробничої практики ввійшли: Дитяча художня школа школа №1 (м. Івано-Франківськ), усі школи м. Івано-Франківська та ЦДТ (м. Івано-Франківськ).

В перелічених мистецьких закладах наявна відповідна навчально-матеріальна база, що забезпечує викладання художніх дисциплін на високому методичному та фаховому рівнях. Навчально-виховний процес здійснюють досвідчені вчителі та митці.

Основна мета виробничої (педагогічної) практики студентів інституту мистецтв – полегшення і прискорення адаптації студентів до реальних умов їх майбутньої професійної діяльності; реалізація студентами науково-методичних

професійних знань та удосконалення ними навичок самостійної практичної педагогічної діяльності.

Основною метою педагогічної виробничої практики є перевірка, поглиблення та закріплення знань, отриманих студентами в процесі вивчення теоретичних курсів, отримання практичних навичок, в установі, організації, на підприємстві з виробничим процесом і технологічним циклом виробництва, відпрацювання вмінь і навичок з обраної професії, а також збір матеріалу для виконання курсових робіт, передбачених навчальним планом.

Організація виробничої (педагогічної) практики в школі має за мету навчити студентів застосовувати знання й уміння, здобуті під час вивчення фахових дисциплін, їх методик та дисциплін психолого-педагогічного циклу.

Студенти проходять практику під керівництвом методистів фахової кафедри, методистів кафедр педагогіки і психології, вчителів по фаху.

З боку Навчально-наукового інституту мистецтв та кафедр здійснюється контроль за виконанням студентами програми практики, обов'язків методистів. Вибірково відвідуються уроки та виховні заходи, які проводять студенти.

Керівники-методисти регулярно надають методичну допомогу студентам у підготовці до уроків та позакласних заходів, вивченні окремих тем, а також проводять обговорення відвіданих уроків.

Студенти відвідують уроки і ознайомлюються з досвідом провідних вчителів та педагогів м. Івано-Франківська.

Головні завдання виробничої педагогічної практики:

1. Забезпечення зв'язку теоретичних знань фахових дисциплін з реальним педагогічним процесом, використання їх у розв'язанні конкретних навчальних, розвивальних і виховних завдань, а відтак – формування у студентів психологічної готовності до роботи в школі.

2. Виховання у студентів стійкого інтересу і любові до професії вчителя образотворчого мистецтва, формування умінь та навичок, що сприяють розвитку у них професійних якостей вчителя, потреби в педагогічній освіті.

3. Усвідомлення значущості соціально-психологічних, психологічно-педагогічних, методичних та творчих основ взаємодії вчителя й учня.

4. Підготовка студентів до підсумкової державної атестації та збір матеріалів до написання бакалаврських робіт.

5. Ознайомлення студентів із сучасним станом навчально-виховної роботи в школах, передовим педагогічним досвідом і їх включення до розв'язання посильних навчально-виховних питань.

На заключних нарадах за підсумками практики в школах м. Івано-Франківська студенти-практиканти отримують позитивні відгуки.

Під час захисту матеріалів педагогічної практики переважна кількість студентів виявляє глибокі знання з методики викладання фахових дисциплін і дисциплін психолого-педагогічного циклу.

Студенти заочного відділення проходять педагогічну практику за місцем проживання, поєднуючи навчання у вузі з викладанням фаху у дитячих художніх школах, середніх та загальноосвітніх школах.

Порядок проходження практики

Студенти проходять педагогічну практику на кафедрі методики викладання образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва і дизайну. Перед початком практики проводиться виробниче засідання студентів, на якому вони знайомляться з розподілом по базах практики, керівниками практики та методикою її виконання.

При направленні на практику спеціалісти одержують наступні документи: щоденник практики, в якому включені завдання з практики та календарний графік її виконання.

По закінченні практики студенти здають звіт з практики, який складається у відповідності з завданням та підписується двома керівниками практики (від кафедри і бази практики).

Зміст практики

Студенти проходять практику під керівництвом методистів фахової кафедри, методистів кафедр педагогіки і психології, вчителів по фаху.

Керівники-методисти регулярно надають методичну допомогу студентам-практикантам у підготовці до індивідуальних занять та проведенні відкритих уроків, а також проводять обговорення відвіданих уроків.

Студенти-практиканти відвідують уроків і ознайомлюються з досвідом провідних вчителів, митців м. Івано-Франківська.

До змісту практики студентів зазначених курсів входить:

1. Ознайомлення з основними напрямками діяльності середніх та загальноосвітніх шкіл, їх навчально-матеріальною базою (оснащенням кабінетів образотворчого мистецтва) і планування роботи. Знайомство з адміністрацією школи, вчителем з фаху, з планами його роботи.
2. Ознайомлення з навчальними програмами та робота з ними.
3. Вивчення змісту й основних форм роботи вчителя з фаху, за яким прикріплений студент-практикант. Відвідування уроків, репетицій, культурних заходів тощо.
4. Проведення психологічного вивчення учня класу для студентів IV курсу. Ознайомлення з роботою громадських об'єднань учнів.
5. Ознайомлення з роботою творчих колективів.

Вимоги до звіту

1. Перевірка документації виробничої практики на заключному етапі.
2. Проведення підсумкових конференцій в Навчально-науковому інституті мистецтв.
3. Прийняття заліку з виробничої (педагогічної) практики.

Результати навчання (компетентності)

Вивчення дисципліни «Виробнича педагогічна практика» сприяє формуванню у студента таких фахових компетентностей:

- здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми, що потребують інтеграції знань і прийняття рішень у практиці викладання образотворчого мистецтва в загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах та у процесі навчання за спеціальністю.

- здатність письмово й усно спілкуватися (комунікувати) українською - державною мовою; здатність реагувати мовними засобами на повний спектр соціальних і культурних явищ - у навчанні і на практиці; здатність використовувати засоби художньої виразності у сучасному полікультурному просторі.
- здатність ефективно формувати комунікаційну стратегію в загальноосвітньому процесі, працювати в команді з дотриманням етичних норм і цінностей сучасного мультикультурного суспільства, діяти соціально відповідально та з почуттям поваги до оточуючих.
- здатність вчитися самостійно й автономно, розробляти власну траєкторію саморозвитку упродовж навчання в університеті та усього життя, оцінювати прогрес і результати навчання.
- здатність генерувати нові ідеї, вміння диференціювати традиційні та інноваційні способи вирішення завдань та знаходити межі їхнього застосування у навчальному процесі.
- здатність забезпечувати особисту та групову відповідальність за дотримання виконавської дисципліни, вміння визначати і наполегливо реалізовувати поставлені завдання і взяті обов'язки.
- Здатність до теоретичного освоєння мистецької спадщини, фахової орієнтації у сучасному світовому та українському образотворчому просторі.
- Володіння образотворчою грамотою на рівні, необхідному для сприймання, оцінки та створення художнього образу.
- Здатність до практичної художньої діяльності.
- Здатність використання комп'ютерних технологій у процесі виконання творчих завдань.
- Здатність до творчої, художньо-педагогічної, організаторської та художньо-естетичної діяльності, спрямованої на духовний і культурний розвиток особистості.
- Здатність до організації і проведення позаурочної та позакласної роботи (вихід на пленер, екскурсії в музейні установи, участь у мистецьких проектах, майстер-класах, виставках).
- Здатність до застосування в освітньому процесі сучасних художньо-педагогічних технологій.
- Здатність керувати художньо-творчою діяльністю учнів, враховуючи їх вікові та індивідуальні особливості.
- Здатність до виявлення творчих здібностей дитини, застосовуючи методи діагностування навчальних та художньо-творчих досягнень учнів та прогнозувати їх особистісний розвиток.
- Здатність застосовувати засоби образотворчого мистецтва в процесі естетичного виховання школярів.

- Здатність застосовувати сучасні методики і освітні технології для забезпечення якості оволодіння основами образотворчості в середніх загальноосвітніх закладах з поглибленим вивченням образотворчого мистецтва.

Програмові результати навчання з навчальної дисципліни:

- формування інтегральної компетентності здатність та готовність до вирішення нестандартних проблем та завдань в галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що потребують інтегрованих знань застосування певних теорій і методів відповідної науки
- планувати процес навчання образотворчого мистецтва в загальноосвітній школі та позашкільному закладі, здійснювати організацію і проведення позакласної роботи з відвідування виставок, майстер-класів, музеїв, мистецьких фестивалів тощо
- здатність формувати уявлення про сутність, види та жанри мистецтва, вміння фахово орієнтуватися у сучасному світовому та українському образотворчому просторі, засвоєння системи мистецьких знань, художньо-естетичних понять і категорій, необхідних для викладання образотворчих дисциплін у школі та позашкільних закладах
- розширення і збагачення художньо-естетичного досвіду опанування художніми вміннями та навичками, здатність до практичної художньої діяльності, підвищення професійної майстерності
- володіння образотворчою грамотою на рівні, необхідному для сприймання, оцінки, створення художнього образу та консультування творчих особистостей в процесі освітньо-практичної діяльності
- формування художньої компетентності - здатності реалізувати свій естетичний потенціал (знання, уміння, досвід, особистісні якості) на практиці
для успішної художньо-професійної діяльності, усвідомлюючи відповідальність за її результати
- розвиток загальних творчих здібностей; стимулювання образного мислення, формування навичок художньої самоосвіти, виховання естетичного сприйняття дійсності та особистісно-ціннісного ставлення до мистецтва
- здатність керувати художньо-творчою діяльністю учнів, враховуючи їх вікові та індивідуальні можливості, спонукати до самореалізації та самовдосконалення
- здатність застосовувати сучасні методики і освітні технології для забезпечення якості вивчення учнями образотворчого мистецтва в загальноосвітніх школах та позашкільних закладах.

Сформувати у студентів систему необхідних педагогічних умінь й навичок, фахових здібностей, особистісно-індивідуального стилю поведінки та діяльності, необхідних для майбутньої професії в оптимально наближених до роботи за фахом умовах.

навчити студентів адаптувати та творчо застосовувати здобуті в університеті знання та вміння до конкретної навчальної і виховної діяльності закладу освіти;

оволодіти сучасними формами організації та методами навчання у середніх навчальних закладах;

ознайомитись із системою роботи вчителя-предметника, класного керівника, набуті умінь, навиків педагогічної діяльності;

прищепити потребу систематичного поновлення знань і самоосвіти, як необхідної умови професійного зростання.

НАВЧАЛЬНО-ОЗНАЙОМЛЮВАЛЬНА ПРАКТИКА В ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Мета і завдання практики

Студенти спеціальності 014.12 Середня освіта (Образотворче мистецтво) проходять навчально-ознайомлювальної практики в закладах середньої освіти у другому семестрі. Загальна тривалість практики – 3 кредити (2тижні). Навчально-ознайомлювальна практика в закладах середньої освіти студентів першого курсу кафедри методики викладання образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва проводиться у 2-му навчальному семестрі (лютий) протягом двох тижнів. Вона є початковим етапом практичної підготовки бакалаврів кафедри до роботи на посаді вчителя образотворчого мистецтва в загальноосвітніх навчальних закладів.

Для проходження практики студентів за наказом ректора університету групами скеровують у базові середні навчальні заклади м. Івано-Франківська. У виняткових випадках (захворювання, сімейні обставини, працевлаштування) деяких студентів направляють у заклади освіти за місцем проживання або працевлаштування, за наявності відповідних документів і письмового підтвердження дирекції школи про готовність прийняти студента на практик)' та забезпечити йому необхідні для цього умови.

Високий теоретичний рівень викладання у поєднанні його з доступністю, індивідуалізація та диференціація навчання, використання самостійної роботи учнів у процесі одержання знань, широке застосування різноманітних засобів навчання є необхідними факторами у справі досягнення високої ефективності викладання предметів художньо-естетичного циклу.

Розпочинається практика з проведення установчої конференції. У ній беруть участь, крім студентів, завідувач кафедри, факультетський керівник-методист, групові керівники-методисти. Студентів ознайомлюють із наказом ректора, програмою та завданням практики, вимогами до звітних матеріалів, надають інструктаж з охорони праці та техніки безпеки. Керівники розповідають про важливість та відповідальність перед суспільством праці вчителя, надають настанови та рекомендації.

Строки проведення практик визначені в навчальному плані спеціальності 014 Середня освіта (за предметними спеціалізаціями), спеціалізація 014.12 Образотворче мистецтво.

Мета навчально-ознайомлювальної практики в закладах середньої освіти

— ознайомитись з практичною діяльністю вчителя образотворчого мистецтва у відповідних установах і організаціях.

Завдання:

— ознайомити студентів з організацією навчально-виховного процесу в школі, ознайомити з веденням документації, з педагогічним досвідом вчителів певного навчального закладу;

— сформувати у студентів уміння та навички як асистента вчителя для проведення різних видів навчальних занять і виховних заходів;

— залучити їх до різнобічної педагогічної діяльності, організаційної та суспільно-корисної роботи в школі.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти-бакалаври повинні

знати:

- сучасні підходи до вивчення основних тем навчальних дисциплін, нові технології навчання;
- методи формування навичок самостійної роботи й розвитку творчих здібностей та логічного мислення студентів;
- комп'ютерні технології навчання.

вміти:

- знання з педагогіки, психології, загальних та часткових методик, вчитись застосовувати ці знання в навчально-виховній роботі;
- здійснювати поточне та перспективне планування навчальної діяльності;
- використовувати нові педагогічні технології, альтернативні системи навчання та виховання;
- виявляти навички самостійної практичної діяльності: збирати матеріал до написання рефератів, виконання практичних завдань з методики образотворчого мистецтва, наукової роботи, статті або доповіді на науково-методичній конференції.

Результати навчання (компетентності)

Вивчення дисципліни «Виробнича виконавська практика» сприяє формуванню у студента таких фахових компетентностей:

- Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми, що потребують інтеграції знань і прийняття рішень у практиці викладання образотворчого мистецтва в загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах та у процесі навчання за спеціальністю.
- здатність письмово й усно спілкуватися (комунікувати) українською - державною мовою; здатність реагувати мовними засобами на повний спектр соціальних і культурних явищ - у навчанні і на практиці; здатність

використовувати засоби художньої виразності у сучасному полікультурному просторі.

- здатність ефективно формувати комунікаційну стратегію в загальноосвітньому процесі, працювати в команді з дотриманням етичних норм і цінностей сучасного мультикультурного суспільства, діяти соціально відповідально та з почуттям поваги до оточуючих.
- здатність вчитися самостійно й автономно, розробляти власну траєкторію саморозвитку упродовж навчання в університеті та усього життя, оцінювати прогрес і результати навчання.
- здатність генерувати нові ідеї, вміння диференціювати традиційні та інноваційні способи вирішення завдань та знаходити межі їхнього застосування у навчальному процесі.
- здатність забезпечувати особисту та групову відповідальність за дотримання виконавської дисципліни, вміння визначати і наполегливо реалізовувати поставлені завдання і взяті обов'язки.
- здатність до теоретичного освоєння мистецької спадщини, фахової орієнтації у сучасному світовому та українському образотворчому просторі.
- володіння образотворчою грамотою на рівні, необхідному для сприймання, оцінки та створення художнього образу.
- здатність до практичної художньої діяльності.
- здатність використання комп'ютерних технологій у процесі виконання творчих завдань.
- здатність до творчої, художньо-педагогічної, організаторської та художньо-естетичної діяльності, спрямованої на духовний і культурний розвиток особистості.
- здатність до організації і проведення позаурочної та позакласної роботи (вихід на пленер, екскурсії в музейні установи, участь у мистецьких проектах, майстер-класах, виставках).
- здатність до застосування в освітньому процесі сучасних художньо-педагогічних технологій.
- здатність керувати художньо-творчою діяльністю учнів, враховуючи їх вікові та індивідуальні особливості.
- здатність до виявлення творчих здібностей дитини, застосовуючи методи
- діагностування навчальних та художньо-творчих досягнень учнів та прогнозувати їх
- особистісний розвиток.
- здатність застосовувати засоби образотворчого мистецтва в процесі естетичного виховання школярів.
- здатність застосовувати сучасні методики і освітні технології для забезпечення якості оволодіння основами образотворчості в середніх загальноосвітніх закладах з поглибленим вивченням образотворчого мистецтва.

Оцінювання

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
80 – 89	B	добре	
70 – 79	C		
60 – 69	D	задовільно	
50 – 59	E		
26 – 49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-25	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

«ВІДМІННО» ставиться за умови, якщо уроки і позакласні заходи було проведено на високому науковому та організаційно-методичному рівнях, студентом обґрунтовано висувалися і ефективно вирішувалися навчально-виховні завдання, раціонально застосовувалися різноманітні методи навчання та прийоми творчої активізації учнів із врахуванням їх вікових особливостей й індивідуальних відмінностей, підтримувалася дисципліна; якщо студент виявив знання психолого-педагогічної теорії й творчу самостійність і доборі навчального і дидактичного матеріалу в процесі побудови і аналізу художніх занять.

«ДОБРЕ» ставиться, якщо навчальні й позакласні заняття проведено на високому науковому та організаційному рівнях, за умови успішного вирішення навчальних і виховних завдань, однак недостатньо ефективного використання окремих методичних прийомів активізації учнів; якщо студент виявив знання психолого-педагогічної теорії, самостійність у доборі навчального та дидактичного матеріалу, але припускався незначних помилок у побудові й проведенні художніх занять.

«ЗАДОВІЛЬНО» ставиться, якщо студент у реалізації навчально-виховних завдань помилявся, недостатньо ефективно застосовував психолого-педагогічну теорію, методи та прийоми навчання, недостатньо активізував пізнавальну творчу діяльність учнів, не завжди був спроможний установити контакт з ними, під час аналізу занять не виявляв чи не розумів сутності і причин своїх помилок, недоліків.

«НЕЗАДОВІЛЬНО» ставиться, якщо на уроці не було досягнуто навчально-виховної мети, було допущено серйозні помилки під час викладу навчального матеріалу, не забезпечувалася дисципліна; якщо студент виявив слабкі знання психолого-педагогічної теорії й некритично ставився до своєї роботи.

Оцінка виховної роботи

«ВІДМІННО» оцінюється студент, який виконав вчасно та якісно за плановий обсяг робіт, передбачений програмою практики того чи іншого курсу, виявив уміння, спираючись на психолого-педагогічну теорію, правильно визначати й ефективно розв'язувати виховні завдання, передбачати способи і результати його вирішення з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів, виявив у роботі самостійність, творчий підхід, педагогічний такт.

«ДОБРЕ» ставиться студенту, який повністю виконав окреслену на період практики програму виховної роботи, виявив уміння визначити виховні завдання і способи їх вирішення, виявив ініціативу в роботі, однак у процесі проведення окремих видів виховної роботи припускався незначних помилок.

«ЗАДОВІЛЬНО» ставиться студенту, який виконав програму позакласної виховної роботи, проте не виявив глибокого знання психолого-педагогічної теорії й уміння застосовувати її, припускався помилок у плануванні й проведенні окремих позакласних заходів, недостатньо враховував вікові та індивідуальні особливості учнів.

«НЕЗАДОВІЛЬНО» оцінюється студент, який не виконав програму позакласної виховної роботи: не виявив знання психолого-педагогічної теорії, вміння застосовувати її для висування і реалізації виховних завдань, не зміг установити відповідні взаємини з учнями, не спромігся організувати педагогічно і творчо виправдану діяльність.

Підсумкова оцінка за практику повинна враховувати ступінь ефективності проведеної студентом навчально-виховної роботи, участь у роботі школи, суспільну активність студента, його ставлення до професії художника-педагога, до дітей, якість звітної документації.

Якість звітної документації, а також термін її подачі студентом викладачеві-методисту може стати підставою для зниження оцінки, а в окремих випадках – до висновку про невиконання програми виробничої практики.

Аналіз наскрізної програми практики показує, що у формуванні бакалавра, спеціаліста, магістра підготовка цілком забезпечується вищезгаданими видами практик.

Аналіз звітів та щоденників студентів про проходження виробничої практики свідчить про те, що студенти повністю виконують програми практики. Більше того, як відзначають керівники практики, – проявляють ініціативу, творчість, художніх -педагогічні, виконавські здібності у практичній діяльності.

Порівнюючи виставлені оцінки, викладеними за практику, з відгуками керівників з місць її проходження, ми приходимо до висновку, що базові вчителі, педагоги виставляють більш високі оцінки, ніж фахові керівники, викладачі з інституту(див. Додаток). За три останні роки не було жодних зауважень з боку керівників з бази практик. Більше того, на адресу дирекції інституту мистецтв приходять позитивні відгуки, листи, подяки щодо практичної підготовки наших студентів і щодо практичної їх діяльності.

Висновок про рівень якості і умінь студентів, про здатність мобілізувати знання, одержані із спеціальних дисциплін для вирішення професійних практичних завдань:

Аналіз практичної підготовки до роботи в навчальних закладах освіти і культури дозволяють зробити висновок, що рівень якості знань, умінь студентів відповідають державним стандартам підготовки спеціалістів у ВНЗ.

Викладачі і керівники практик на місцях стверджують, що студенти оперативно володіють здатністю мобілізувати знання, одержаних із спеціальних дисциплін, ефективно розв'язувати, оперативно і професійно вирішувати практичні завдання.

Разом з тим, на думку кафедри, практичній підготовці студентів, особливо з нових галузей знань, необхідно постійно приділяти увагу, постійно систематично урізноманітнювати види практичних робіт, вчити студентів застосовувати отримані теоретичні знання в різних нестандартних ситуаціях.

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1. Методичні рекомендації з організації та проведення педагогічної практики студентів старших курсів музично-педагогічного факультету. (Упоряд. А.Г.Калиниченко, Т.О.Бодрова). Київ: ДПУ ім. М.Драгоманова, 1995.

2. Методичні рекомендації по складанню програм практики студентів вищих навчальних закладів України. Київ: Міносвіти України, № 3. 1-5/97 від 14 лютого 1996 року.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Антонович Е.А., Проців В. І., Свид С. П. Художні техніки в школі: курс лекцій (спецкурс) / Івано-Франківськ: 1994. 312 с.
2. Калініна Е. Інтегровані уроки з образотворчого мистецтва / Початкова школа. 2002. №2. С. 37-38.
3. Кириченко М. Основи образотворчої грамота. Київ : Освіта. 2002. 198 с.
4. Ковальов О. Декоративно-прикладне мистецтво у школі. 1 - 7 клас : Навчальний посібник. Суми : ВТД «Університетська книга», 2006. 144 с.; іл. 52 с.
5. Котляр В.Ф. Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : 2001. 154 с.

6. Ковальчук О. В. Українське народознавство : Книга для вчителя. Київ : Освіта, 1994. 176 с.
7. Лухтай Л. Нестандартний урок. Початкова школа. 1992. № 3. С 31-35.
8. Любарська Л. М. Образотворче мистецтво: підруч. для 1 кл. Київ : Наш час, 2007. 120с.
9. Любарська Л.М., Різниченко М., Протопопова О. Образотворче мистецтво: підруч. для 2 кл. Київ : Форум, 2004. 127 с.
10. Любарська Л.М. Образотворче мистецтво: підруч. для 3 кл. Київ : Форум, 2004. 112с.: іл.
11. Любарська Л.М. Образотворче мистецтво: підруч. для 4 кл. Київ : Форум, 2004. 160 с.
12. Любарська Л. Уроки образотворчого мистецтва. Початкова школа. Київ : Форум, 2002. № 9. С.50-55.
13. Методика навчання мистецтва у початковій школі : Посіб. для вчителів / Л.М. Масол, О.В. Гайдамака, О.В. Калініченко, Е.В. Белкіна, І.В. Руденко. Харків : Веста: Ранок, 2006. 256 с.
14. Олексюк-Казо Л. М. Основи прикладної творчості: навч. посібник. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2006. 201 с.
15. Стельмахович М.Г. Теорія і практика українського національного виховання: посібник для вчителів початкових класів та студентів педагогічних факультетів. Івано-Франківськ : 1996. 180 с.
16. Полякова Г.А. Образотворче мистецтво, 1 - 7 класи: теорія навчання, календарно-тематичне планування, основні поняття з образотворчого мистецтва: навчальний посібник для вчителів. Харків : «Скорпіон», 2011. 160 с.
17. Програма для середньої загальноосвітньої школи. 1-4 класи. Образотворче мистецтво. 2кл. / Укладачі: Л. Любарська, Л. Вовк. // Мистецтво та освіта. 2012. №2(44). С.8-11.
18. Програма для середньої загальноосвітньої школи. 1-4 класи. Образотворче мистецтво. 3кл. / Укладачі: Л. Любарська, Л. Вовк. // Мистецтво та освіта. 2012. №3(45). С.8-11.
19. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів (Образотворче мистецтво). Київ: 2013.
20. Титаренко В.П. Методика викладання декоративно-прикладної творчості. Полтава : 2004. 249 с.
21. Твори українського образотворчого мистецтва на уроці у школі: Методичні рекомендації для вчителів образотворчого мистецтва шкіл різного типу навчання. // автор-укладач С.В.Коновець: ІЗМН. Київ : 1997. 64 с.
22. Федун С. І., Рубля Т. Є. Орієнтовне календарно-тематичне планування уроків образотворчого мистецтва для 1 - 4 класів [Текст]: метод, посіб. для

- вчит. загальноосвіт. навч. закл. і для системи підготовки та перепідготов. вчителів образотворчого мистецтва. Вінниця : Нова Книга, 2004. 56 с.
23. Федун С. І., Рубля Т. Є. Розробки уроків образотворчого мистецтва для 1 класу [Текст]: метод, посіб. для вчит. загальноосвіт. навч. закл. і для системи підготовки та перепідготов. вчителів образотворчого мистецтва. Вінниця: Нова Книга, 2004. 64 с.
24. Федун С. І., Рубля Т. Є. Розробки уроків образотворчого мистецтва для 2 класу [Текст]: метод, посіб. для вчит. загальноосвіт. навч. закл. і для системи підготовки та перепідготов. вчителів образотворчого мистецтва. Вінниця: Нова Книга, 2004. 64 с.
25. Федун С. І., Рубля Т. Є. Розробки уроків образотворчого мистецтва для 3 класу [Текст] : метод, посіб. для вчит. загальноосвіт. навч. закл. і для системи підготовки та перепідготов. вчителів образотворчого мистецтва. Вінниця : Нова Книга, 2004. 64 с.
26. Федун С. І., Рубля Т. Є. Розробки уроків образотворчого мистецтва для 4 класу [Текст]: метод, посіб. для вчит. загальноосвіт. навч. закл. і для системи підготовки та перепідготов. вчителів образотворчого мистецтва. Вінниця : Нова Книга, 2004. 64 с.
27. Художня культура України: навч. посібник / Л.М. Масол, С.А. Ничкало, І.І. Веселовська, О.І. Оніщенко; за заг. ред. Л.М. Масол. Київ : Вища школа, 2006. 239 с.: іл..

Інформаційні ресурси

1. Образотворче мистецтво у школі —
http://osvita.ua/school/lessons_summary/fine_art/
2. Програма з образотворчого мистецтва
www.mon.gov.ua/images/cducation/avcragc/new_pr/obr_myst.doc
3. Особливості образотворчого мистецтва у початковій школі -
softacademy.luguniv.edu.ua/Programs/ThematicDrawing/05.htm
4. Образотворче мистецтво в основній школі -
kassiopeya.com/obrazotvorche-mistectvo-v-osnovnij-shkoli.html
5. www.studsell.com/view/23987/.
6. ukrefs.com.ua/105473-Vidi-pozaklasno-ta-pozashk-l-no-roboti-z-obrazo
7. teacher.at.ua > Вчитель вчителю > Гурткова робота
8. bukvar.su > Педагогіка
9. Наукова бібліотека Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.
10. Наукова бібліотека Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.
11. Івано-Франківська універсальна наукова бібліотека імені Івана Франка.
12. Державний архів Івано-Франківської області.

13. Фонди та музейні збірки Коломийського музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Йосафата Кобринського.
14. Фонди та музейні збірки Івано-Франківського обласного художнього музею.
15. Фонди та музейні збірки Івано-Франківського краєзнавчого музею.
16. Фонди та музейні збірки Львівського музею етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України.
17. В.Кравец, В.Кухаренко Вопросы формирования информационной культуры/ джерело доступу: http://www.e-oe.ru/sod/00/4_00/ku.html
18. Національна бібліотека України імені В.І.Втрнадського. (Електронний ресурс). - Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>
19. Рукотвори. Народне мистецтво online. (Електронний ресурс). – Режим доступу: <http://www.rukotvory.com.ua>

Керівник практики,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри методики викладання
образотворчого та декоративно-прикладного
мистецтва і дизайну.

Синишин Л. О.